

Kékes Észak erdőrezervátum emlős faunája

CZÁJLIK PÉTER

ABSTRACT: Mammalian species of the „Kékes North” forest reserve. Mammalian species of the „Kékes North” forest reserve (located at the northern slope of the Kékes peak) and surrounding protected areas were examined. The study is part of the long term ecological forest reserve research. The goal of the current project was to get a review about the composition and spatial distribution of the mammalian species. On the basis of the results a research methodology would be formed, and indicator species would be selected. We compared our results with the earlier observations made in the Csörgő valley forest reserve in 1988. Location of the species is also given in UTM coordinates.

Ma egész Európában az erdők kezelésében és fenntartásának célrendszerében mindinkább hangsúlyt kap az erdők biodiverzitásának védelme. Hazánkban 1997. január 1-ével hatályba lépett az új törvény az erdők védelmében, melynek deklarált célja:

„1. par. a) annak elősegítése, hogy az erdő, mint a természeti tényezőktől és az emberi beavatkozástól függő életközösség és élőhely, a természeti környezet nélkülözhetetlen része, és egyben mint megújuló természeti erőforrás folyamatosan fennmaradjon és gyarapodjon”. (1996. évi LIV. törvény az erdőről és az erdő védelméről)

Ezzel egyidőben lépett életbe az új természetvédelmi törvény (1996. évi LIII. törvény a természet védelméről) amely kimondja:

„33. par. (1) Fokozottan védett természeti területen lévő erdőben erdőgazdálkodási beavatkozás csak a természetvédelmi kezelés részeként, a kezelési tervben (36. par. 3. bekezdés) foglaltakkal összhangban, a természetvédelmi hatóság hozzájárulásával végezhető.”

Mindezek eredményes végrehajtásához elkerülhetetlen az erdész és biológus szakma összefogása, mivel a biodiverzitás védelmének módszerei nem dolgozhatók ki anélkül, hogy tudnánk, hol, mit kell megvédeni. (Pl. egy fokozottan védett állatfaj csak úgy védhető meg, ha annak teljes táplálékforrását is fenntartjuk, ehhez viszont ismerni kell a táplálék igényt és az adott terület táplálékkínálatát.

A fentiek megvalósításának egyik kulcspontja a hazai erdőrezervátum kutatás megindulása, az erdőrezervátumok faunisztikai-, botanikai-, és ökológiai kutatása, ugyanis nincs konkrét tudásunk arról, hogy közel természetes, vagy természetközeli erdeinkben milyen fajok milyen kombinációban élnek, és milyen hatással vannak egymásra (természetes erdők biodiverzitása).

Így azt sem tudjuk, hogy azok megőrzése szempontjából milyen tényezőket kell figyelembe venni a természetszerű erdőgazdálkodási tevékenységek során, az eddigi erdőművelési eljárások kizárólag a gazdaságos faanyag termesztést szolgálták.

A hazai erdőrezervátum hálózat (71 db) lefedi a természetes erdőtársulásokat, ezek faunisztikai kutatása nélkülözhetetlen az erdők biodiverzitásának védelmére, hiszen innen mérhető a természetes folyamatok között kialakuló fajösszetétel ismerete.

Az erdőrezervátum kutatás másik feladata a hosszútávú megfigyelési területek egységes vizsgálata, amely a természetes folyamatokat és az azok következtében előálló változásokat kívánja vizsgálni. Mivel ezeket a vizsgálatokat csak korlátozott objektumokkal lehet elvé-

gezni, a faunisztikai kutatásokkal egyidőben vizsgálni kell az adott rendszertani egységben a lehetséges indikátor fajokat.

A jelen dolgozat kísérletet tesz mindezekre két hazai erdőrezervátum azonos módszerekkel elvégzett emlőstani felmérése alapján. A mátrai Csörgővölgyi erdőrezervátum emlősfanájának felmérése 1984-1988 között (Czajlik 1988), a jelen dolgozat tárgyát képező felmérés 1992-1996. között készült. A vizsgált terület a Kékes csúcs É-i lejtőjén a Sorkövek térségében elhelyezkedő Kékes Észak erdőrezervátum (CZÁJLIK 1993, 1994) és az annak környékén elhelyezkedő védett területek, a területegyüttes 600 – 950 m tsz. f. magasságban helyezkedik el.

Az előfordulási adatok jegyzéke után külön táblázatban adjuk meg a lelőhelyek UTM hálózaton belüli 1×1 km négyzetek kódszámát. A kódolásban a térségben korábban bevezetett rendszert alkalmaztuk (SOLTI, VARGA 1981).

Az adatgyűjtésnél a már a Csörgő-völgyben bevált módszereket alkalmaztuk (CZÁJLIK 1988).

A fajokra vonatkozó fontosabb megjegyzések

A rovarévők csoportjánál a legfeltűnőbb volt a cickányok térbeli elhelyezkedése és a fajok egymáshoz viszonyított aránya: az erdei cickány, *Sorex araneus* a vizsgált területen nagyjából mindenütt előfordul, kivéve a sziklás, kőgörgeteges területeket. A törpe cickány, *Sorex minutus* előfordulása viszont a montán területekre korlátozódik, csak 750 m feletti területen észleltük. Figyelembe véve ökológiai igényeit, várható lett volna a vizes mocsaras területeken (Pisztrángos tó, Körismocsár) való előfordulása, azonban ezeken a területeken eddig nem észleltük. Viszonylag nagy területen fordul elő viszont a mezei cickány, a *Crocidura leucodon*, jelenléte, mint humán hatást követő faj erősebb zavarást mutat erdőterületen, e zavarás egy része természetes eredetű (összeroppanási területen) másrészt azonban humán hatásra utal, mivel közvetlenül a forgalmas utak mentén találtuk példányait. A keleti cickány *Crocidura suaveolens* kizárólag a rezervátum szélén, nyitott, nem fás területek szomszédságából került elő. A vízi cickány *Neomys fodiens* a Pisztrángos tóban és annak lefolyásában él.

A denevér adatokat másik dolgozatomban közlöm.

Igen érdekes megfigyelést tettünk a mogyorós pele *Muscardinus avellanarius* esetében, két lakott fészket találtuk meg: az egyik a Körismocsár melletti, teljesen természetes környezetben egy fiatal nyírfán 70 cm magasan három ág tövében a tótól 10 m-re volt, viszont a másik fészket a Pisztrángos tó mellett a 04-es mesterséges denevérodúban találtuk 4 m magasan egy égerfa törzsén. Ennek a fészkelőhely választásnak feltehetően az volt az oka, hogy a Pisztrángos tó teljes parti részét folyamatosan kaszálják és tapossák, sajnos ez a kezelési forma teljesen természetellenes körülményeket teremt a tó szűk környezetében.

A rágcsálók esetében feltűnően kevés adat gyűlt össze a földi pocokról, a *Pytimis subterraneus*-ról, a mezei pocok, a *Microtus arvalis* csak a nyitott területek térségéből került elő elég nagy számban.

A kis ragadozók közül figyelmet érdemel stabil nyuszt *Martes martes* állomány amely az egész rezervátum területét lefedi, és lakó odúi a gazdasági erdőkből hiányzó összeroppanási területekben, illetve az öregedési szakaszban az öreg (180-200 éves) odvas fákbán találhatóak. Az állomány stabilitására és a terület telítettségére mutat az a tény is, hogy a Rózsa szállási kutatóház padlásán is 1995 óta a nyusztok váltották fel a nyesteket. A nyest *Martes*

foina a vizsgált térség nagyrészen előfordul, azonban jóval kisebb sűrűségben, nagyobb ter-
ritoriumokkal, mint a Csörgő-völgyben.

Külön figyelemmel vizsgáltuk a növényevő nagy vadaink mozgását. Az őz, *Capreolus capreolus* a rezervátum peremén mindenütt előfordul azonban jelentős kártételt sem az aljnövényzetben sem pedig a fás növények természetes újulatában nem okoz. A szarvas, *Cervus elaphus* csak a puffer zónában rendszeres, itt alkalmanként jelentős a rágása. A rezervátumban foltosan találhatóak a muflon, *Ovis ammon musimon* által visszarágott fiatal fák csoportjai, legnagyobb kárt a magas kőrös újulatban okozza ennek eredményeként több kisebb (0.2-0.3 ha), közvetlen nagy besugárzásnak kitett terület felújulását akadályozza meg, és így közvetve ezeknek a területeknek a degradálódását okozza, máshol viszont a természetes elegyarány kialakulását gátolja.

Egyes fajcsoportok indikátori értéke. Mintavételi kérdések.

Külön értékeltük két rendszertani csoport belső arányait, indikációs szempontból. E vizsgálathoz felhasználtuk a két térség Kékes Észak, és a Csörgő-völgy bagoly köpet anyagait is.

Az első rendszertani csoport a cickányok. Négy faj százalékos eloszlását vizsgáltuk a két erdőrezervátum térségében és az alábbi eredményt kaptuk:

Faj:	Élőhely:	rezervátum	
		KÉKES %-ban	CSÖRGŐ %-ban
<i>S. minutus</i>	montán	20.7	25.5
<i>S. araneus</i>	nedves	55.0	70.2
<i>C. suaveolens</i>	üde	6.9	2.1
<i>C. leucodon</i>	száraz	17.2	2.1

A második rendszertani egység a pockok, ebben az esetben három faj százalékos eloszlását vizsgáltuk és hasonló eredményt kaptunk:

Faj:	Élőhely	rezervátum	
		KÉKES %-ban	CSÖRGŐ %-ban
<i>P. subterraneus</i>	montán	5.6	23.3
<i>Cl. glareolus</i>	üde	44.4	26.2
<i>Mic. arvalis</i>	száraz	50.0	50.5

A két fajcsoport élőhely ökológiai igény szerinti hasonló százalékos eloszlása meglepő párhuzamot mutat.

Két terület összehasonlításánál óvatosan kell bánni eltérő időszaki mintavétel esetén az adatokkal és korrekt eredmény érdekében a különböző területeken egyidőben kell elvégezni a mintavételt.

A két fajcsoport azonos viselkedési tendenciája viszont a két fajcsoport jó együttes indikatori viselkedésére utal. Együttes alkalmazásuk jó eredményt mutathat azonos időszakban végzett vizsgálatokkal, úgy az országos, mint a nemzetközi erdőrezervátum hálózatok esetében. Alkalmos lehet az egyes rezervátumok különböző részterületeinek összehasonlítására és egyes folyamatok hatásának vizsgálatára is, mivel mind a két fajcsoport gyors populáció dinamikai válaszokat ad a változásokra.

Az észlelési adatok jegyzéke

1. *Erinaceus concolor* (MARTIN 1838) (syn.: *Erinaceus europaeus* ssp. *roumanicus* BARRETT H HAMILTON): Kékes Észak É-i része 1996. IV. 7.; Kékes Észak K-i része 1996. VI. 26.; Kékes Észak puffer zóna K-i rész 1994. XII. 28.; Szálláshegy 1994. VII. 24.; Rózsaszállás 1996. IX. 17.

2. *Talpa europaea* (LINNAEUS 1758): Disznókő 1996. V. 8.; 1996. VII. 13.; 1996. XI. 3.; Kékes Észak fiatalos 1992. VIII. 6.; Kékes Észak K-i része 1992. VII. 31.; Kékes Észak sziklasor 1996. IV. 20.; Kékes Észak puffer zóna Ny-i része 1993. III. 6.; Pisztrángos tó 1996. XI. 7.; 1996. V. 8.; 1996. VIII. 8.; Rózsaszállás 1995. VII. 19.; 1996. VII. 13.; 1996. VIII. 3.; Szálláshegy 1996. VII. 13.

3. *Sorex araneus* (LINNAEUS 1758): Kékes Észak É-i része 1996. VI. 16.; Kékes Észak K-i része 1996. VI. 26.; Kékes Észak D-i része (900 m. t. szf.) 1996. VIII. 2.; Kékes Észak pufferzóna K-i része 1996. XI. 3.; 1996. VI. 16. (5 db); Kékes Észak pufferzóna NY-i része 1994. VII. 30.; 1995. VIII. 2.; 1995. VII. 11.; Kőrös-mocsár 1995. VII. 11. (3 db); 1996. VI-II. 4.; Saskó (898 m.) 1996. VIII. 4.;

4. *Sorex minutus* (LINNEUS 1766): Kékes Észak D-i része (900 m.) 1994. VI. 26.; 1994. VII. 21.; Kékes Észak K-i része (850 m.) 1992. IX. 6. (2 db); Kékes Észak puffer zóna 1994. VII. 29.; 1994. VII. 18.

5. *Neomys fodiens* (PENNANT 1771): Pisztrángos tó 1994. VII. 23.; 1995. VII. 25.

6. *Crocidura leucodon* (HERMANN 1780): Kékes Észak összeroppanási terület 1995. IV. 20.; 1995. VII. 26.; 1996. VI. 16.; Kékes Észak puffer zóna K-i része 1995. VI. 23. (2 db); 1995. VII. 26.; Rózsaszállás 1994. VIII. 7.

7. *Crocidura suaveolens* (PALLAS 1811): Kékes Észak É-i része 1994. X. 22.; Kékes Észak K-i része 1995. VII. 26.

8. *Rinolophus hipposideros* (BECHSTEIN 1800): In.: CZÁJLIK 1997

9. *Myotis daubentoni* (KUHLE 1819): In.: CZÁJLIK 1997

10. *Myotis bechsteini* (KUHLE 1818): In.: CZÁJLIK 1997

11. *Myotis myotis* (BORHAUSEN 1797): In.: CZÁJLIK 1997

13. *Eptesicus serotinus* (SCHREBER 1774): In.: CZÁJLIK 1997

14. *Nyctalus noctula* (SCHREBER 1774): In.: CZÁJLIK 1997

15. *Nyctalus leisleri* (KUHLE 1818): In.: CZÁJLIK 1997

16. *Nyctalus lasiopterus* (SCHREBER 1780): In.: CZÁJLIK 1997

17. *Lepus europaeus* PALLAS 1778) syn *Lepus capensis* (LINNAEUS 1758): Disznókő

1995. XII. 16.; Kékes Észak Ny-i része 1993. III. 6.; 1994. II. 6.; Kékes Észak puffer zóna 1993. III. 6.; 1995. XI. 16. Rózsaszállás 1995. XII. 16.; 1996. IV. 26.

18. *Sciurus vulgaris* (LINNAEUS 1758): Disznókő 1995. XII. 16.; Kékes Észak Ny-i része 1992. XI. 14.; 1996. XI. 16.; Kékes Észak K-i része 1995. II. 26.; Kékes Észak D-i része (920 m.) 1996. II. 16.; Kékes Észak sziklasor 1992. XI. 14.; 1993. III. 6.; 1994. I. 16.; Kékes Észak összeroppanási terület 1995. VIII. 2.; Kékes Észak pufferzóna 1993. III. 6.; 1996. IV. 3.; Körös-mocsár 1993. IV. 3. (2 db); Pisztrángos tó 1995. XII. 15.; Szálláshegy 1996. VIII. 8.

19. *Glis glis* (LINNAEUS 1766): Gabi halála 1995. VII. 24.; Kékes Észak Ny-i része 1994. VIII. 19.; Kékes Észak sziklasor 1992. VIII. 19.; 1995. VIII. 7.; Kékes Észak Ny-i része 1992. VIII. 4.; 1992. VIII. 5 (2db); 1994. VIII. 3.; 1995. VII. 27.; Pisztrángos tó 1995. VII. 27.; Rózsaszállás 1996. VII. 2.

20. *Muscardinus avellanarius* (LINNAEUS 1758): Kékes Észak fiatalos 1995. IV. 16.; Kékes Észak K-i része 1996. V. 3 (3db); Körös-mocsár 1997. IV. 27. (fészek); Pisztrángos tó 1994. VIII. 8. (denevár odúban); 1995. IV. 12. (fészek); Somhegy 1996. VIII. 4.

21. *Apodemus flavicollis* (MELCHIOR 1834): Kékes Észak tisztás 1994. VII. 5.;

22. *Apodemus sylvaticus* (LINNAEUS 1758): Kékes Észak tisztás 1994. VIII. 5. (2 db); 1994. VIII. 8.; Kékes Észak összeroppanási terület 1995. V. 5. (2 db); Kékes Észak K-i része 1994. VIII. 3.; 1996. V. 3. (5db); 1996 V. 5. (3 db); 1996. V. 16 (23 db); 1996. VIII. 2. (2 db).

23. *Clethrionomys glareolus* (SCHREBER 1780): Kékes Észak fiatalos 1994. VII. 29.; Kékes Észak tisztás 1995. I. 7.; Kékes Észak K-i része 1996. V. 3.; 1996. V. 5. (2db); 1996. VIII. 2. Rózsaszállás 1995. VI. 13. (2db).

24. *Microtus arvalis* (PALLAS 1779): Kékes Észak pufferzóna 1996. V. 16.; 1996. VI. 26. (6 db); Rózsaszállás 1995. I. 7.; 1995. VII. 20.

25. *Pytimis subterraneus* (de SÉLYS LOGCHAMPS 1836): Kékes Észak K-i része 1996. V. 16.

26. *Vulpes vulpes* (LINNAEUS 1758): Az egész területen közönséges, a vizsgált területen, a vizsgált időszakban mindenütt megtalálható. A területről 4 kitoréka ismert.

27. *Meles meles* (LINNAEUS 1758): Disznókő 1995. IX. 1.; 1995. XII. 16.; 1996. VIII. 1.; Gabi halála 1996. I. 13.; 1996. IV. 26., Kékes Észak É-i része 1992. VIII. 5.; 1992. VI-II. 14.; 1993. III. 20.; 1994. VIII. 3.; 1996. I. 13.; Kékes Észak sziklasor 1994. XII. 28.; 1996. I. 13.; Kékes Észak Ny-i része 1992. X. 4.; 1993. IV. 3.; 1996. VII. 14.; Kékes Észak pufferzóna 1994. VII. 24.; 1996. XI. 3.; Pisztrángos tó 1994. V. 13.; 1995. VI. 13. (2 juv); 1995. XI. 16.; 1996. I. 13.; Rózsaszállás 1995. XII. 16.; Szálláshegy 1995. XII. 15.; 1996. I. 14.

28. *Mustela nivalis* (LINNAEUS 1766): Kékes Észak É-i része 1995. IV. 19.; 1996. IV. 27.

29. *Mustela erminea* (LINNAEUS 1758): Kékes Észak É-i része 1995. IV. 19.; Kékes Észak sziklasor 1994. I. 27.; 1994. V. 12.; 1995. IX. 23.; 1996. II. 14.

30. *Mustela putorius* (LINNAEUS 1758): Disznókő 1995. VIII. 17.; Kékes Észak pufferzóna 1993. III. 6.

31. *Martes martes* (LINNAEUS 1758): Gabi halála 1996. I. 13.; Kékes Észak Ny-i része 1992. VII. 31.; Kékes Észak K-i része 1992. VII. 31.; 1996. I. 13.; Kékes Észak sziklasor 1993. III. 6.; 1996. III. 26.; 1996. X. 22.; Kékes Észak pufferzóna 1996. X. 22.; Rózsaszállás 1996. 10. 22.; 1997. VI. 21 (juv.)

32. *Martes foina* (ERXLEBEN 1777): Kékes Észak K-i része 1996. I. 13.; Kékes Észak D-i része 1996. II. 14.; Kékes Észak Ny-i része 1994. I. 16.; Kékes Észak pufferzóna 1994. XII. 28.; Pisztrángos tó 1994. VII. 24.; 1995. XII. 15.; 1996. I. 13.

33. *Felis sivestris* (SCHREBER 1777): Pisztrángos tó 1995. XII. 5.; Szálláshegy 1996. I. 14.

34. *Sus scrofa* (LINNAEUS 1758): Disznókő 1995. XII. 16.; 1996. VIII. 1. (8db) Kékes Észak fiatalos 1992. XI. 14.; Kékes Észak pufferzóna 1997. V. 21 (4db) Rózsaszállás 1995. XII. 16.

35. *Cervus elaphus* (LINNAEUS 1758): Disznókő 1995. IV. 26. (10 db); 1995. XII. 16. Kékes Észak pufferzóna 1992. VIII. 4. (4 db) Rózsaszállás 1995. IX. 22.

36. *Capreolus capreolus* (LINNAEUS 1758): Kékes Észak Ny-i része 1997. V. 12. (2 db); Kékes Észak É-i része 1996. IV. 26.; 1997. VII. 5. (3 db); Kékes Észak D-i része 1997. VI. 28.; Kékes Észak K-i része 1996. VI. 27.(2 db); 1997. III. 16.; Pisztrángos tó 1995. XI. 23.; 1996. XII. 15.; Szálláshegy 1996. IX. 14.

37. *Ovis ammon musimon* (PALLAS 1811): Disznókő 1995. I. 3.; 1996. XII. 16.; Gabi halála 1992. XI. 14.; Kékes Észak É-i része 1992. VIII. 5. (11 db); Kékes Észak K-i része 1994. V. 2.; Kékes Észak pufferzóna 1992. V. 2.; Szálláshegy 1994. VI. 14.; Rózsaszállás 1994. VII. 13. (5 db)

Köszönetnyilvánítás: Ezúton mondok köszönetet a „VÁSÁRHELYI ISTVÁN” Természetvédelmi Kör aktív tagjainak, akiknek tevékeny segítsége nélkül a jelen munka elvégzésére még gondolni sem lehetett volna.

Észlelések lelőhelyének UTM meghatározása:

UTM háló	Lelőhely
DU 20:64:	Kékes Észak NY-i része Kékes Észak É-i része Kőrismocsár
DU 20:74	Kékes Észak D-i része Kékes Észak K-i része Kékes Észak puffer zóna Pisztrángos tó
DU 20:94:	Rózsaszállás Szálláshegy

Irodalom

CZÁJLIK P.(1988): A Márai Tájvédelmi Körzet nyugati részének emlős faunája. Fol. Hist.-nat. Mus. Matr.,13: 117-122.

CZÁJLIK P.(1993): „Kékes-Észak egy létesítendő erdőrezervátum. Környezet és fejlődés 4., vf. 3-4: 64-67.

CZÁJLIK P.(1994): Az erdőrezervátumok hasznosításáról. Környezet és fejlődés 5., vf. 2:29-36.

- CZÁJLIK P.(1997): Adatok Kékes Észak erdőrezervátum denevér faunájához. Fol. Hist.-nat. Mus. Matr. (in print)
- SOLTI B.,VARGA A.(1981): A Mátra hegység kétéltű faunája. Fol. Hist-nat. Mus. Matr. 7: 81-101.

CZÁJLIK Péter
„Vásárhelyi István”
Természetvédelmi Kör
H-1191 BUDAPEST
Kazinczy u 18 1/5.